

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausuntokysymykset:

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

1. Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Ei saavuteta.

Hallitusohjelman yleiset tavoitteet ovat hyviä, mutta toimenpiteet niiden saavuttamiseksi ovat ylimitoitettuja. Esitetyt muutokset lisäävät toteutuessaan merkittävästi kuntien hallinnollista työtä eivätkä edistä hyvien hankintojen tekemistä.

Muutokset eivät ole realistisia, tarkoituksenmukaisia ja ovat osittain toteuttamiskelvottomia. Riittävää hyötyjen ja kustannusten arviointia ei ole tehty, joten tämä voi johtaa jo nyt nähtävissä olevien uhkien lisäksi ennalta-arvaamattomiin seurauksiin. Muutokset voivat myös vaikuttaa perustavanlaatuisesti palveluiden järjestämiseen ja tästä voi seurata kallis hallinnollinen harjoitus, joka ei tue kuntien eikä veronmaksajien etua. Myös kilpailu- ja kuluttajavirasto on esittänyt huolensa muutoksen seurauksista.

Muutostkustannukset esitetyn johdosta tulisivat olemaan huomattavat, ja nopea periaatteellinen muutos nostaisi markkinahintoja. Etenkin kun voidaan hyvällä syyllä kysyä, onko toimivia markkinoita joka puolella Suomea. Suomi on tietyissä palveluissa pieni markkina-alue, ja toimijoita ei ole. Moniko yritys lähtee tyhjästä kilpailemaan kuntien veroeuroista, jos markkinoita on tavoitteena laajentaa? Kunnat vaativat kilpailutuksissaan toimivaa palvelua ja referenssejä sen todentamiseksi. Ja kunnat sekä niiden omistamat yhtiöt kilpailuttavat jo nyt suuren osan hankinnoistaan ja hyödyntävät siten markkinoita. Olemassa oleville Inhouse-järjestelyille löytyy myös tausta ja perustelu, miksi sellaiseen on päädytty.

Hankintojen valmistelu

2. Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on

samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

2a. Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?

65§: Markkinakartoituksen tekeminen yli 10 miljoonan euron hankinnoissa on järkevää, mikäli hankintayksikkö ei tunne riittävästi markkinoita. Lähtökohtaisesti hankintayksikkö huolellisesti valmistelee tämän kokoluokan hankinnat eikä uusi ehdotettu 3 momentti näin ollen selkeytä asiaa.

75§: EU-kynnysarvon ylittävien hankintojen velvollisuus jakaa hankinta osiin ei ole järkevää, koska aina hankintaa ei voida jakaa. On siten tärkeää, että lakiin tulee ainakin esityksessä mainittu mahdollisuus tietyissä olosuhteissa poiketa jakamisvelvollisuudesta.

124§: Ehdotus siitä, että hankintayksikön tulisi perustella kuinka se on toteuttanut hankintojen valmistelun kulloisessa hankinnassa, lisää turhaa työtä hankintayksiköille. Mietinnössä kerrotaan, että kuvaus olisi informatiivinen, mutta ei kerro ketä silmällä pitäen kuvaus olisi tarpeellinen.

125§: Hankinnan keskeyttäminen silloin, kun tarjouksia on saatu vain yksi, ei ole tarkoituksenmukaista. Lisäksi pykäläehdotuksessa ei ole selvää koskeeko tämä myös kansallisia hankintoja, koska velvollisuus on sidottu avoimeen menettelyyn eikä tätä menettelyä ole tunnustettu sellaisenaan kansallisten hankintojen menettelyä koskevassa pykälässä.

Siihen, että on saatu vain yksi tarjous, voi olla monia syitä. Markkinat voivat olla niin kapeat, että tarjoajia ei esimerkiksi julkisen puolen tarpeisiin ole löydettävissä. Kunta on myös voinut asettaa kriteerit huolella siten, että varmasti saa sellaisen tavaran tai palvelun, joka vastaa tarpeisiin. Tällöin uusi kilpailutus ei tuo uusia tarjoajia eikä kunnan ole tarkoituksenmukaista huonontaa kriteerejään vain sen vuoksi, että saadaan seuraavassa tarjouskilpailussa useampi tarjous.

Erityisesti tämä on kriittistä urakoiden kohdalla, joita valmistellaan useita kuukausia ja joiden tulisi useimmiten ajoittua tiettyyn ajankohtaan vuodesta esimerkiksi sääolosuhteiden vuoksi tai vaikka sen vuoksi, että tietyn urakan tulee sijoittua kahden muun urakan väliin. Tämä voi pahimmillaan viivyttää useampaa urakkaa, niihin liittyviä muita hankintoja ja kunnan palvelujen tuottaminen näin ollen huomattavasti vaikeutuu.

Esityksen mukaan hankintayksikkö voi erityisen painavasta syystä poiketa uudelleen kilpailuttamisesta. Mikäli tämä muutos tulee voimaan, tulee pykälää tulkita lapeasti. On vaikea todentaa, milloin hankintayksikkö on riittävän huolellisesti valmistellut kilpailutuksen.

2b. Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?

Ei.

On hyvä asia kannustaa esimerkiksi markkinakartoitusten tekemiseen, mutta kunnilla tulisi olla vapaus valita minkälainen menettely sopii eri hankinnoille. Ei tule turhaan kiristää lakia, joka jo nyt on EU tasolla yksi tiukimmista.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

3. Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Ei. Kategorinen omistusosuusvaatimus kangistaa kuntien yhteistyötä ja toiminnan järjestämistä. Kunnilla tulee olla sopimusvapaus järjestää lakisääteisiä tehtäviään toisten kuntien kanssa myös yhtiömuotoisesti hankintalain sitä estämättä tai rajoittamatta.

Osakeyhtiömuotoisessa kuntien välisessä yhteistyössä voidaan osakassopimuksen määräyksiin turvata myös pienten kuntien määräysvalta yhtiössä.

Vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta tulee tehdä huolellinen, monipuolinen ja luotettava vaikutusten arviointi, koska vaikutukset voivat olennaisesti vaikuttaa jopa yhteiskunnan rakenteiden järjestämiseen.

In-house järjestämisen väärinkäyttöksiin tulee puuttua ja niihin on jo puututtu, kuten vuonna 2024 markkinaoikeudessa ratkaistut sidosyksikkötapaukset osoittavat. Eli tulee ottaa huomioon, että jo nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa puuttumisen mahdollisiin sidosyksikkösääntelyn soveltamisen väärinkäyttöksiin. Hyvin toimivaa, pitkäjänteisesti kehitettyä järjestelmää ei tule romuttaa muutaman väärin toimivan yhtiön tai hankintayksikön vuoksi.

Omistusoikeuden keinotekoinen rajaaminen 10 prosenttiin vaikuttaa huomattavasti kuntien itsehallintoon, vaikeuttaa lakisääteisten palvelujen järjestämistä ja mahdollisuuteen tehdä verkostomaista yhteistyötä. Kunnan tulisi voida päättää järjestämistavasta itse. Kunnan oikeus päättää palveluidensa järjestämisestä kuuluu perustuslain 121§:n mukaiseen kunnalliseen itsehallintoon. Perustuslain mukaan oikeuden rajoittaminen on mahdollista ainoastaan erittäin painavista syistä. Omistusoikeuden rajaukselle juuri lukuun 10 prosenttia ei ole esitetty minkäänlaisia perusteita.

Työryhmän valmistelutyössä ei ole otettu huomioon voimassa olevan sidosyksikkösääntelyn toimivaa määräysvallan käsitettä, vaikka tarkoituksenmukaisempi ratkaisu olisi esimerkiksi omistajaohjauksen roolin terävöittäminen. Määräysvallan käsitteen sijaan omistusprosentteihin keskittyminen johtaa suomalaisen julkisen sektorin asettamiseen huonompaan asemaan muuhun Eurooppaan nähden.

Hallituksen esitykseen on mahdollista ottaa esimerkkejä mikä olisi riittävä määräysvalta tai ainakin mainita mikä ei riitä. Näiden ei tarvitse olla lakiin kirjattuja.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) selvityksen mukaan 10 prosentin omistusosuusvaade ei johtaisi suoraan siihen lopputulokseen, että sidosyksiköiltä ostamisen sijaan kunnat siirtyisivät ostamaan palveluita markkinoilta. Lopputulos markkinoilta ostamisesta on ollut oletuksena hallitusohjelmakirjauksen taustalla.

Omistusosuusvaatimus nostaa kustannuksia julkisella sektorilla, koska se ei huomioi riittävästi eri toimialojen, alueiden sekä erilaisten hankintayksiköiden ja sidosyksiköiden eroja. Muutosten seurauksena monien pienten kuntien velkataakka nousee ja voi aiheuttaa taloudellisen kriisin. Riski hintojen nousulle ja palvelutason laskulle on todellinen. Laissa tulisi myös ottaa kantaa kuka korvaa voimassa oleviin sopimuksiin tehtävistä muutoksista ja irtisanomisista johtuvat kustannukset ja sanktiot.

Kuntien lailla säädetyissä tehtävissä tulee kunnilla olla sopimusvapaus järjestää asioita järkevästi muiden kuntien kanssa esim. yhtiömuodossa omistusosuuksia rajoittamatta. Esimerkkejä tästä ovat Turun seudun isot infrayhtiöt Turun Seudun Vesi Oy (TSV), Turun Seudun Puhdistamo Oy (TSP) sekä Lounais-Suomen Jätehuolto Oy (LSJH). Näissä Turku on suurin omistaja kokonsa ja käyttäjämääränsä perusteella. Muut kunnat ovat pääsääntöisesti alle 10% omistusosuudella mukana. Jokainen näistä yhtiöistä toteuttaa kuntien lakisääteistä tehtävää, ja ne ovat ns. luonnollisia monopoleja, eli niiden toimiala ei ole avattavissa markkinoille.

Etenkin TSV:n ja TSP:n taustalla on satojen miljoonien eurojen tehdyt ja tulevat investoinnit, jotka turvaavat mm. Turun seudun vedensaannin myös kuivana kesänä ja jätevesien käsittelyn jatkuvasti kiristyvien ympäristönormien mukaisesti Saaristomeren hyväksi. Molemmissa näissä vaihtoehtona olisivat kuntakohtaiset ratkaisut, jotka nimenomaan on korvattu toimivilla, seudullisilla ratkaisuilla kuntien yhteistyönä. Suuruuden ekonomia tässä toimii ilman suurta laskentaakin sekä taloudellisesti että toiminnallisesti.

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy hoitaa myös kuntien lakisääteistä tehtävää. Jätteiden käsittely, kuljetukset ja kaatopaikat eivät ole järkeviä kuntakohtaisesti, vaan keskittäminen isompiin yksiköihin on järkevää sekä taloudellisista, toiminnallisista että ympäristösyistä.

Kaikki yllä mainitut yhtiöt kilpailuttavat markkinoilta tukipalveluja, esim. jätekuljetukset. Lisäksi ne hoitavat kuntien puolesta kriittistä infrastruktuuria ja varmistavat huoltovarmuuden yhteiskunnan keskeisten toimintojen osalta myös häiriötilanteissa.

Tiera Oy:ssä IT-hankintojen osalta on olemassa laaja ohjausryhmämenettely, johon yksittäinen kunta tai kuntaryhmä voi asettaa ehdokkaansa ja sitä kautta vaikuttaa yhtiön toimintaan. Kuntien Tiera Oy perustettiin alun perin kuntien yhteiseksi vastavoimaksi keskusteluun markkinoita hallitsevien suurten monikansallisten ict-yhtiöiden kanssa sekä tekemään yhteisiä asioita kertaalleen jokaisen kunnan oman tekemisen sijaan. Yksittäisen kunnan neuvotteluasema isojen ict-yhtiöiden kanssa oli heikko, mutta kuntien yhteenliittymällä huomattavasti vahvempi. Nyt Tiera Oy kilpailuttaa kuntien puolesta kuntien tarvitsemia ict-palveluja. Mikäli kunnat itse kilpailuttaisivat, ict-palvelujen kilpailutusten voittajat löytyvät edelleen pääosin isoista monikansallisista yhtiöistä. Markkinoita tämä ei siis laajenna, mutta teettää työtä mittavasti. Myöskään kustannussäästöä ei tule – päinvastoin: muutuskustannukset sekä lisäkustannukset palvelujen hinnoissa tulevat veronmaksajien maksettavaksi, koska markkina on rajallinen. Palvelujen kustannus ei muutu niin paljon alaspäin nykyisestä (kuten ilmeisesti esityksen taustalla oletetaan), että tällä kustannussäästöllä katettaisiin muutuskustannukset kohtuullisella aikavälillä.

Kuntien it-toimintaan kohdistuvat vaatimukset mm. tietoturvalle ja tietosuojalle ovat sellaisia, että jokainen pieni yritys ei pysty niitä täyttämään.

Toisenlainen esimerkiksi on taloushallinnon ulkoistaminen yksityiselle yritykselle; se voi kuulostaa helpolta ja yksinkertaiselta. Kuntien taloushallinto vaatii kuitenkin erityisosaamista mm. alv-käytäntöjen osalta. Lisäksi vuodesta 2021 lähtien kuntien on tullut raportoida valtiokonttorille XBRL-muodossa automaattisesti asioita, joita on pyritty standardoimaan Aura-käsikirjan avulla. Se määrittää kunnille yhteisen tilikartan, palveluluokat (ei ole yrityssektorilla), sektoriluokat (ei ole yrityssektorilla) sekä runsaasti kirjaussääntöjä, jotta mainittu raportointi neljännesvuosittain sekä laajemmin vuosittain onnistuu ja kuntien vertailu sitä kautta olisi mahdollista. Uusia asioita raportoitavaksi on tullut joka vuosi (vuonna 2023: markkinoilla toimiminen, vuonna 2024 sidosyksiköt). Kaikkia näitä vaatimuksia vastaavat tekniset automaattioratkaisut on rakennettu nykyisiin, kuntia palveleviin järjestelmiin järjestelmätoimittajien toimesta, ja kunnat ovat ne kertaalleen maksaneet. Oli sitten taloushallinto kunnan omaa tuotantoa tai in-house-yhtiöstä ostettua.

Mikäli nämä in house-järjestelyt pitää purkaa, edessä on hurja taloushallinnon uudelleenjärjestely, jossa voittajia ovat isot, monikansalliset järjestelmätoimittajat, jotka rakentavat olemassa olevat tekniset ratkaisut uudelleen ja rahastavat ne kunnilta toiseen kertaan. Myös kilpailutuksessa (vaatimusmäärittely ja muut tarjouspyynnön dokumentit) ja uuden järjestelmän käyttöönotossa on kunnan puolella valtavasti työtä. Mikäli taloushallinnon järjestelmä jouduttaisiin vaihtamaan vain siksi että hankintalaki vaatii sidosyksikön omistuksesta tietyn osuuden, aiheuttaa se koko organisaation laajuudelta työtä sekä käyttöönoton aikana väkisinkin toiminnan tyhjäkäyntiä.

Neljäs esimerkki nykyisistä toimivista yhtiöjärjestelystä on Koha-Suomi Oy. Se on perustettu, koska markkinat eivät toimineet. Se tuottaa omistajakunnilleen kirjastojärjestelmäpalvelut. Yhtiö on perustettu vuonna 2016. 2010-luvulla suomalaisessa kirjastojärjestelmäkentässä syntyi yksityinen monopoli ja ainoa palveluntarjoaja oli ulkomainen yhtiö. Yksityinen monopoli on tunnetusti huonoin ja kallein tapa toteuttaa palveluja; tämän seurauksena hinnat alkoivat nousta eivätkä yleiset kirjastot pystyneet vaikuttamaan käytössä olevien järjestelmien kehitykseen. Kunnissa haluttiin hillitä kustannuksia ja saada enemmän vaikutusmahdollisuuksia kirjastojärjestelmän ominaisuuksiin ja kehitykseen. Kirjastoissa ryhdyttiin opetus- ja kulttuuriministeriön tuella selvittämään avoimen lähdekoodin järjestelmien soveltuvuutta ja käyttöönoton mahdollisuuksia. Selvitysten jälkeen pilottikirjastossa otettiin käyttöön Koha-niminen avoimen lähdekoodin järjestelmä. Aika nopeasti useat muut kirjastokimpat kiinnostuivat Kohan käyttöönotosta, jolloin tuli ajankohtaiseksi ratkaista kirjastojärjestelmän ylläpito kirjastojen tarpeita palvelevaksi ja kuntien kannalta kustannustehokkaasti. Selvitysten jälkeen päädyttiin perustamaan in-house osakeyhtiö. Itä-Suomen aluehallintovirasto tuki tätä selvitystyötä.

Kunnissa on nähty Koha-Suomi Oy:n tuottama palvelu kustannustehokkaaksi ja järjestelmä toimivaksi, joten uusia kuntia on yhtiön perustamisen jälkeen tullut omistajiksi. Yhtiön omistusosuudet määräytyvät kunnan asukasluvun mukaan (yksi asukas = osake). Kaikki omistajakunnat/kirjastot osallistuvat järjestelmän kehittämiseen.

Yllä olevat esimerkit kertovat, että olemassa olevien in house-yhtiöiden taustalla on kuntien harkitsema järkevä yhteistoiminta.

3a. Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Mikäli lainsäädäntö etenee ehdotetussa muodossa, edessä on valtava em. yhtiöiden uudelleenjärjestely ja esimerkiksi yllä mainittujen seudullisten yhtiöiden osalta käytännössä mahdoton tilanne toiminnallisesti – kaikki kunnat tarvitsevat yhtiöiden tuottamia asioita eli esimerkiksi vettä, ja tekopohjavesi-investoinnin pilkkominen eri toimijoille ei käytännössä onnistu. Tilanne ei muuksi muutu, yhtiöiden hoitamat asiat ovat edelleen kuntien lakisääteisiä tehtäviä, ja omistajuudet pitäisi jakaa uudelleen Turun sekä muiden yhtiöiden omistajakuntien kesken. Miten se muuttaisi lopputulosta toisenlaiseksi?

Mikäli kaikki yhtiömuotoisen yhteistyön pienosakkaat lähtevät kilpailuttamaan yhtä aikaa palveluja, se aiheuttaa merkittävän markkinahäiriön, koska markkinoilla ei ole riittävän laadukkaita resursseja tarvittavaa määrää palvelujen uudelleenjärjestelyyn. Tämä nostaa hinnat pilviin. Puhumattakaan kilpailutusten toteuttamisesta ja päätöksenteosta aiheutuvasta hallinnollisesta työstä.

Sidosyksiköt joudutaan käytännössä purkamaan ja rakentamaan uudelleen, tästä aiheutuu suuret, kalliit ja aikaa vievät muutokset kuntakentälle.

3b. Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?

Mittavia kilpailutusprosessista ja toimintojen uudelleenjärjestelystä aiheutuvia kustannuksia, markkinahäiriöstä aiheutuvia lisäkustannuksia ja ennen aikaisten sopimusten päättämisestä johtuvia korvauksia. Toiminnan järjestämistä epätarkoituksenmukaisesti, josta aiheutuu monenlaisia lisäkustannuksia.

3c. Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)

Turun seudun suuria infrayhtiöitä on mahdotonta järjestellä uudelleen.

Muun toiminnan osalta on harkittava oman toiminnan ja kilpailutuksen välillä. Mutta onko joka puolella Suomea markkinoita joilta ostaa? Isoissa kaupungeissa ehkä, mutta mitä syrjäisimmille seuduille mennään, sitä vähemmän on saatavissa kunnille omia osajia tai toimivia markkinoita, joilta kilpailuttaa.

3d. Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?

Naantalın kaupunki ei ole tunnistanut minkäänlaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta.

4. Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutokseen tarvitaan?

Mikäli muutos toteutetaan ehdotetussa muodossa tai jollakin sen variaatiolla, siirtymäajan tulee olla riittävän pitkä. Ehdotuksessa oleva siirtymäaika on liian lyhyt. Olemassa olevat sopimukset tulee voida käyttää loppuun, ja sen jälkeen hallitusti tehdä kilpailutus ja mahdollinen toimittajan muutos.

Satoihin sidosyksikköyhtiöihin vaikuttavan muutoksen siirtymäaika tulisi olla vähintään 3 vuotta ja jätealan (ym.) osalta vähintään 5 vuotta.

Omistusjärjestelyt vaativat aikaa ja rahaa. Mikäli järjestetään omana toimintana, se aiheuttaa henkilöstökuluja ja investointeja, toiminnan käynnistäminen vie aikaa. Mikäli järjestetään ostopalveluna, hyvän kilpailutuksen järjestäminen on pitkä prosessi. Kun kaikki kunnat joutuvat kilpailuttamaan palveluitaan samaan aikaan, vääristää se markkinoita.

Toisaalta pitkäkään siirtymäaika ei anna tarkastella asiaa toisin, koska taloudelliset ja toiminnalliset vaikutukset monen yhtiön (em. isot infrayhtiöt) kohdalla ovat niin merkittävät.

4a. Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?

Katso kohta 4. Valtavan kilpailutusvyöryyn rajallisilla markkinoilla, ja sitä kautta markkinoiden vääristymisen sekä hintojen nousun. Suomesta ei löydy markkinaa kaikilla seuduilla kaikista toiminnoista, eikä edes kuntiin osajia, jos kunta on pakotettu markkinan puuttuessa ottamaan toiminta kunnan tekemäksi.

5. Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Kunnat ovat tarkkaan miettineet miten palvelut kannattaa järjestää ja on yhtiöitä, joissa yhdessä tekemisen on katsottu olevan lähestulkoon ainoa järkevä lopputulema. Näitä ei ole perustettu hankintalain sääntelyn kiertämistarkoituksessa.

Mikäli lainsäädäntöä viedään ehdotuksen mukaan eteenpäin, kaikki kuntien tehtäväksi säädetty toiminta tulee joka tapauksessa jättää sääntelyn ulkopuolelle. Tällaisia ovat mm. luonnolliset monopolit eli vesihuollon ja jätevesihuollon sekä jätteiden käsittelyn yhtiömuotoiset järjestelyt. Tätä edellyttää mm. huoltovarmuuteen liittyvät tekijät, sekä se, että toiminta on lailla säädetty kuntien tehtäväksi, eikä sillä ole eikä tule olemaan yksityisiä markkinoita.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

6. Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

71§: Sidosyksikköasemaan ehdotetut muutokset voivat pahimmillaan vaarantaa turvallisuuden ja huoltovarmuuden toteutumisen.

Velvollisuudesta varautua erilaisiin kriisi- ja häiriötilanteisiin säädetään valmiuslain ja huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain ohella eri hallinnonaloja koskevassa lainsäädännössä. Koska hankintayksiköiden tulee huomioida toiminnassaan kulloinkin voimassa oleva lainsäädäntö ja muut määräykset, olisi tämän lisääminen vielä hankintalakiin turhaa. Erityisesti koronapandemiaan ja maailmantilanteeseen liittyvien jännitteiden vuoksi kunnat ovat yhä enemmän jo nyt hankinnoissaan huomioineet erilaiset turvallisuuteen liittyvät uhkatekijät. Kunta voi huomioida nämä jo nykyisen hankintalain perusteella.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

7. Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

7a. Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

Rikosrekisteriotteista luopuminen sujuvoittaisi ja nopeuttaisi hankintamenettelyä. On riittävää, että tarjoaja vakuuttaa tarjouksessaan, ettei tarjoaja tai sen johto- tai vastuuhenkilö ole syyllistynyt hankintalaissa listattuihin rikoksiin, ja että koskeeko tarjoajaa sen perusteella pakollinen poissulkeminen tarjouskilpailusta. Hankintayksiköllä on kuitenkin oikeus epäilyksen herätessä vaatia rikosrekisteriote.

Hankintojen ilmoittaminen

8. Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

101§: Se että hankintailmoitus voidaan julkaista samanaikaisesti useammalla eri kielellä, on hyvä selkeytys lakiin.

Jälki-ilmoitusvelvollisuuden laajentaminen pakollisiksi kansallisiin hankintoihin työllistää merkittävästi varsinkin, jos sitä ei voida riittävästi automatisoida. Tietojen tarpeellisuus tulee huolellisesti etukäteen arvioida, jotta myöhemmin ei selviä, että tietojen kerääminen on ollut turhaa eikä mikään taho sitä hyödynnä. Tämä muutos tulee jättää tässä kohtaa toteuttamatta, koska tietoa valtiovarainministeriön hankintatietovarannon laajuudesta ja sisällöstä ei ole mitään varmuutta.

9. Muut huomiot

Hankintalain vaatimukset kuntien kilpailutusosaamiselle ovat kasvaneet koko ajan. Kaikissa, etenkin pienemmissä kunnissa hankintaosaaminen ei ole riittävällä tasolla, eikä osajia ole mistään saatavissa. Ylipäätään lainsäädännön vaatimukset julkisen sektorin toimintaan ovat koko ajan kiristyneet, mutta osajia ei kaikkialle löydy. Kiristyvällä normistolla on myös hintalappu – joko yksityiseltä yritykseltä ostettuna, tai omien osajien lisäämisenä tai lisäkouluttamisena.

Mikäli lainsäädäntöä edistetään nyt esitettyssä muodossa, edessä on merkittävä kuntasektorin toimintojen hallinnollinen ja toiminnallinen uudelleenjärjestely. Tätä ei pidä toteuttaa kevyin perustein ja ilman perusteellista vaikutusten arviointia. Kuten alussa totesimme, esitetyt keinot eivät ole realistisia, tarkoituksenmukaisia ja ovat osittain toteuttamiskelvottomia tavoitteisiin nähden. Edellä esitetyn lisäksi haluamme huomauttaa, että kuntasektorin tuottavuudesta ja tehokkuudesta puhutaan paljon, mutta tämän uudistuksen toteuttaminen ei lisää kumpaakaan, päin vastoin. Asiantuntijoiden työajan käyttö lainsäädännön pakottamiin uudelleenjärjestelyihin ei ole tässä mittakaavassa ja näillä perusteluilla järkevää.

Kunnat ja niiden omistamat yhtiöt kilpailuttavat jo nyt merkittävän määrään hankintoja hankintalain mukaisesti. Kunnissa osataan tehdä asioita myös oikein ja fiksusti. Tämän esityksen henki on se, että kunnissa ei osata tehdä mitään järkevää vaan markkinoilta löytyy ratkaisu kaikkeen. Lausunnossa aiemmin kirjoitettuun viitaten rohkenemme olla eri mieltä.

Suomen alueet eriytyvät tällä hetkellä rajusti mm. väestönkehityksen ja taloudellisen toimeliaisuuden osalta. Monet kunnat ovat taloudellisessa ahdingossa ja heikon väestökehityksen vuoksi joutuvat miettimään uusia ratkaisuja palvelujen järjestämiseen. Kuntarakenteeseen ei haluta puuttua, joten ratkaisuksi ongelmiin tarjotaan kuntien lisääntyvää yhteistyötä. Mikäli hankintalaki alkaa rajoittaa mm. kuntien yhtiöiden perustamista, se ei edistä kuntien välistä yhteistyötä vaan pahimmillaan estää sen. Etenkin pienet ja keskisuuret kunnat tarvitsevat tätä yhteistyötä selvitäkseen velvoitteistaan.